

Neues Archiv

der

Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde

zur

Beförderung einer Gesamtausgabe der Quellenschriften
deutscher Geschichten des Mittelalters.

Sechster Band.

Mit 2 Siegeltafeln.

Hannover.

Hahn'sche Buchhandlung.

1881.

Ein altes Pastoralschreiben.

Von W. Wattenbach.

In der Berliner Handschrift des *Decretum Gratiani* Lat. fol. 1 vom Ausgang des 13. Jahrhunderts findet sich am Schlusse (f. 254) von derselben Hand geschrieben das folgende Schreiben eines Bischofs an seine Priester, welches mir unbekannt zu sein scheint und möglicher Weise noch in Karolingische Zeit hinaufreichen kann. Die Erwähnung abergläubischer Gebräuche und auch anderes erinnert an ähnliche Kundgebungen des neunten Jahrhunderts, ohne doch ganz übereinzustimmen. Die Interpunction ist sorgfältig und correct, und im Abdruck meistens ebenso wiedergegeben.

(F)ratres presbiteri, et sacerdotes Domini: cooperatores ordinis nostri estis; nos quidem quamvis indigni, locum Aaron tenemus, vos locum Eleazari et Ithamaris. Nos vice XII apostolorum fungimur, vos ad formam LXX discipulorum estis. Nos pastores vestri sumus, vos pastores animarum vobis¹⁾ commissarum. Nos de vobis rationem sumus reddituri summo pastori, nostro domino Jesu Christo; vos de plebibus vobis commendatis. Et ideo, karissimi, videte periculum vestrum. Admonemus itaque et obsecramus fraternitatem vestram, ut que vobis suggerimus, memorie commendetis, et opere exercere studeatis. Inprimis admonemus, ut vita et conversatio vestra inreprehensibilis sit, scilicet²⁾ ut cella vestra sit juxta ecclesiam, et in domo vestra feminas ne habeatis. Omni tempore ad nocturnas surgite, cursum vestrum certis horis decantate, missarum celebrationes religiose³⁾ peragite, corpus et sanguinem Domini cum timore et reverentia sumite, vasa sacra manibus propriis abluite et extergite. Nullus cantet missam nisi jejunos. Nullus cantet, qui non communicet. Nullus cantet sine amictu, stola, alba, fanone et casula; et hec vestimenta nitida sint, et ad nullos usus alios sint. Nullus in alba qua in suos usus utitur, presumat missam cantare. Nullus in ligneo aut vitreo calice audeat missam cantare. Nulla femina ad altare Domini accedat, nec calicem Domini

1) nobis Hs.

2) scilicet Hs.

3) religione Hs.

tangat. Corporale mundissimum sit, altare sit coopertum de mundis lintheis. Super altare nichil ponatur nisi capse et reliquie, aut forte quattuor evangelia, aut pixis cum corpore Domini ad viaticum infirmis; cetera in nitido loco recondantur. Missale plenarium, lectionarium et antiphonarium unusquisque habeat. Locus in secretario aut juxta altare sit preparatus¹⁾, ubi aqua effundi possit, quando vasa sacra abluuntur; et ibi vas nitidum cum aqua dependeat, et ibi manus sacerdos lavet post communionem. Ecclesie sint cooperte bene, et camerate, et atrium sit sepe munitum. Nullus extra ecclesiam per domos, nec in locis non consecratis missam cantet. Nullus solus missam cantet. Omnis presbiter clericum habeat vel scolarem, qui epistolam vel lectionem legat et ad missam respondeat, et cum quo psalmum cantet. Infirmos visitate, et eos reconciliamini, et juxta apostolum oleo sancto ungite, et propria manu communicate. Et nullus presumat tradere communionem laico aut femine ad deferendum infirmo. Nullus vestrum pro baptizandis infantibus aut reconciliandis infirmis, aut mortuis sepeliendis, premium vel munus exigat. Videte ut per negligentiam vestram nullus infans sine baptismo moriatur. Nullus vestrum sit ebriosus et litigiosus, quia servum Dei non oportet litigare. Nullus arma ferat in seditione, quia arma vestra spiritalia debent esse. Nullus canum aut avium jocis inserviat. Nolite in tabernis bibere. Unusquisque vestrum quantum sapit plebi sue de evangelio vel apostolo die dominico vel diebus festis anuntiet²⁾. Verbum Domini debemus predicare, et curam pauperum, peregrinorum et orphanorum habete, et eos ad prandium vestrum invitate. Estote hospitales, ut a vobis alii exemplum bonum sumant. Omni die dominico ante missam aquam benedictam facite, unde populus aspergatur; et ad hoc solum vas habete. Sacra vasa et vestimenta sacerdotalia nolite in vadium dare negotiatori vel tabernario. Nullus vestrum minus digne penitentem cujusquam rei gratia ad reconciliationem adducat, et testimonium reconciliationis ferat. Nullus vestrum usuras exigat, et conductor sui fenoris existat. Res et facultates quas post diem ordinationis vestre acquiretis, sciatis ad ecclesiam pertinere. Nullus sine scientia et consensu nostro ecclesiam adquirat. Nullus per potestatem secularium ecclesiam adquirat. Nullus per peccuniam alterius ecclesiam subplantet. Nullus ecclesiam ad quam titulus est, dimittat, et ad aliam questus gratia migret. Nullus plures ecclesias teneat sine adjutorio aliorum presbiterorum. Nullatenus una ecclesia inter plures dividatur. Nullus alterius parochianum nisi in itinere aut si placitum fuerit ad missam recipiat. Nullus in alterius parochia missam cantet, absque

1) purpuratus Hs.

2) So auch unten.

presbiteri voluntate et rogatu. Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat. Nullus penitentem invitet carnem manducare et bibere vinum, nisi pro eo ad presens elmosinam fecerit. Nullus presumat baptizare nisi in vigilia pasche et penthecosten, nisi pro periculo mortis. Unusquisque fontes habeat, et si non potest lapideos, habeat aliud vas ad hoc paratum in quo nichil aliud fiat. Videte ut omnibus parochianis vestris symbolum et orationem dominicam insinuetis. Jejunium quatuor temporum et rogationum et letanie majoris plebibus vestris omnimodis observandum insinuate; feria quarta ante quadragesimam plebem ad confessionem invitate, et ei juxta qualitatem delicti penitentiam injungite, non ex corde vestro, set sicut in penitentiali scriptum est. Tribus temporibus in anno, id est in natale Domini, pascha, et penthecosten, omnes fideles ad communionem corporis et sanguinis Domini accedere admonete. Certis temporibus conjugatos ab uxoribus abstinere exortamini. Eulogias post missam in diebus festis plebi tribuite. Nullus induatur vestibus laicalibus. Nullus rem aut possessionem aut mancipium ecclesie vendere aut commutare¹⁾ aut quocunque opere servili a vespera in vesperam celebrare docete. Cantus et choros mulierum in atrio ecclesie prohibete. Carmina diabolica que super mortuos nocturnis horis vulgus facere solet, et cachinnos quos exercet, sub contestatione Dei omnipotentis vetate. Cum excommunicatis nolite communicare. Nullus presumat illis missam cantare, set et plebibus vobis commissis hoc anuntiate. Ad nuptias nullus vestrum eat. Omnibus denuntiate ut nullus uxorem accipiat, nisi publice celebratis nuptiis. Raptum omnimodis prohibete, et ut nullus ad proximam sanguinis sui accedat, et ut alterius sponsam nemo ducat. Porcarios et alios pastores vel dominica die ad missam facite venire. Patroni filiis suis symbolum et orationem dominicam insinuent aut insinuari faciant. Crisma semper sub sera sit, aut sub sigillo propter quosdam infideles. Volumus autem, fratres karissimi, quatinus que nostra percepistis traditione, quantum humana patitur infirmitas, bonis studentis operibus adimplere. Prestante domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

1) Hier ist augenscheinlich eine Lücke, obgleich in der Hs. keine Spur davon ist.